

XXVIII. ÉVFOLYAM 7. SZÁM 2018.

Zeneszó

A MAGYAR KÓRUSOK, ZENEKAROK ÉS NÉPZENEI EGYÜTTESEK
SZÖVETSÉGE - KÓTA LAPJA

Europa Cantat fesztivál – Tallin

Az örök pedagógus – Tóth Ferenc 90 éves (Kovács Mária)	3. oldal
Elhunyt Anker Antal	4. oldal
Kodály Zoltán VIII. Magyar Kórusverseny (Kocsis Klára).....	5. oldal
Kórusverseny-különdíjak	6. oldal
Ittzés Mihály sírkövére (Köteles György)	7-8. oldal
Részletes beszámoló a Szőnyi Erzsébet Regionális Szolfézsversenyről (Károly Ágnes)	8. oldal
Szolfézsverseny Törökbalinton (Szigetiné Horváth Zsuzsanna)	9. oldal
Világbemutató (Tardy László)	9. oldal
A XX. Europa Cantat fesztivál (Pribay Borbála).....	10-11. oldal
Tavaszi szél vizet áraszt (Varga Evelin)	12-13. oldal
A népzene megjelenése Bárdos Lajos zenei elemző írásaiban 2. rész (Fehér Anikó)	14-15. oldal
Erkel Emlékév 2018 (Somogyváry Ákos)	16-18. oldal
Egy kis technika 136. (Bruckner Adrienne).....	19. oldal
Elbűvölő homokfestés a Fidelissima Vegyeskar jótékonyági koncertjén (Sajtóközlemény)	19. oldal

**"Itt van a szép, víg karácsony,
Élünk dión, friss kalácson:
mennyi finom csemege!
Kicsi szíved remeg-e?"**

**Karácsonyfa minden ága
csillog-villog: csupa drága,
szép mennyei üzenet:
Kis Jézuska született.**

**Jó gyermekek mind örülnek,
kályha mellett körben ülnek,
aranyese, áhítat
minden szívet átítat.
..."**

Dsida Jenő

*Minden Kedves Olvasónknak áldott
Karácsonyt és eredményes, boldog Újvesztendőt
kiván szeretettel 2018 Karácsonyán
a KÓTA vezetősége és a ZeneSzó szerkesztője*

AZ ÖRÖK PEDAGÓGUS

Tavaly tavasszal híre ment, hogy Tóth Ferenc Liszt-díjas komlói karnagy, iskolai énektanár életművéért a Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat kitüntetését vehette át a március 15-i Vigadó-beli ünnepségen közelgő 90. születésnapja alkalmából.

Feri bácsi aközé a kevés ember közé tartozik, aki szülővárosának sokszoros értékben adta vissza azt, amit ott kapott. Kisgyerekként édesanyja éneke és asztalos édesapja hegedűszava között nevelkedett nővérével. Hamarosan a bányászok fúvószenekarát alapító *Szederkényi Ádám* vezette be a zeneelméleti tudományokba. A bányásztelepen a nagyszülőknél volt először rádió, itt hallgatott a család cigányzenét, Lisztet, Beethovent, Schubertet. Diákkorában – amikor naponta járt Komlóról Dombóvárra – a polgáriban *Kamarás Gábor* tanára jóvoltából előénekes és szólista lehetett a kórusban. Továbbtanulásra azonban nem tellett, ekkor lett belőle lakatosinas. A továbbtanulás azonban foglalkoztatta, így aztán beiratkozott a pécsi püspöki tanítóképzőbe és közben a konzervatóriumba járt éneket és hegedűt tanulni. Tanára, *Gráf Tildi* néni rábeszélésének engedve Pécsen elvégezte aztán a Tanárképző Főiskolát magyar-ének szakon. Régi tanáraként emlegeti *Antal Györgyöt*, *Hegyi Istvánt*, *Székely Júliát*, *Vönöczky Józsefet*.

Az asztalos édesapa fia ill. a fuvaros nagyapa unokája „jó káderként” diploma után Pestre, a Népművelési Minisztériumba ment dolgozni, a zeneiskolákat szervezni. Szülővárosának ekkor kezdett adni, és egy komlói bányász közbenjárásával 1955-ben megszervezte a városi zeneiskolát. 1957-ben visszament Komlóra, ahol a Belvárosi Általános Iskolában kezdett tanítani. *Kodály Zoltán* már a következő tanévben személyesen látogatta meg kórusát. *Kodály* annyira elismerte Tóth Feri bácsi szakmai érdemeit, hogy már aznap indítványozta a tanácselnöknél zenei tagozat megindítását, ami 1958-ban sikerült is. Később megindította a Komlói *Kodály Zoltán* Gyermekkórus Fesztivált abban a bányászvárosban, ahol szinte minden családban tanított valakit. 1982-ben ő volt az első iskolai énektanár, aki Liszt-díjat kapott. Közben 180 tagúra növekedett az iskolai gyermekkar, emellett a Komlói Munkáskórust is vezette.

Zenei életünk nagyjai közül többen kerültek ki Tóth Ferenc komlói karnagy keze alól: *Király Csaba* orgona- és zongoraművész, a fiatalon, tragikusan elhunyt *Gyöngyössi Zoltán* fuvolaművész, *Sárkány*

Kázmér operaénekes, *Ribli Ilona* csellóművész, *Búvári Livia* operaénekes, *Bótai Éva* orgona- és zongoraművész az Egyesült Államokban tanít, *Kopjás Éva* a rádiókórus tagja, *Groó Ilona* a Szekszárdi Illyés Gyula Tanárképző Főiskola tanára, *Papp Anett* a Zeneakadémia Egyházzenei Tanszakán tanít.

Visszanézve pályájára tapasztalatai alapján mondja: „Egy jó kórusvezető hangszerkészítő és hangszeres muzsikusként is kell, hogy legyen!” Ezt valóban nem mondhatná hitelesebben senki, hiszen ő faragott hangszerrel a szünetben visító gyermekek torkából és ezeknek a hangszereknek az összecsiszolásával varázsolta a gyermekkórus nevű hangszerrel. És ez az a hangszer, amelyik nem csak zenél, hanem a zenével együtt nyelv által irodalmat tolmácsol: népköltészetet és költők műveit egyaránt. Ezért tartotta fontosnak a nyelvművelést.

„A magyar nyelv muzsikál, ezért sokkal komolyabban kéne vennünk a nyelvoktatást, sokkal több verset kéne tanulniuk a magyar diákoknak nem a jó osztályzatokért, hanem, hogy szép legyen a szókincsünk, mert gyönyörű a nyelvünk!” – mondta néhány évvel ezelőtt.

Most már 15 éve nem tanít – nyugdíjazása után még 2003-ig tanított –, de a mai napig nem tudta megszokni, hogy nem aktív tanár. Rendszeresen

kitalált valamit, amivel adhatott a tömegeknek. Tavalyelőtt „Történetek a muzsikáról” címmel előadásorozatot tartott a Komlói Színházban. Az egyes alkalmakat nagyon élvezte, jól érezte magát a zsúfolt nézőtér előtt, ahol a régi tanítványok több nemzedéke itta magába a magyar-ének szakos tanár tartalmat. Egyik előadásán meglepve vette észre a közönség soraiban családjával helyet foglaló *Móczár Gábor* kulturális menedzsert, aki a KÖTA társelnöke és az Európai Kóruszövetség elnöke. *Drága Feri Bácsi!*

Mi is az olvasókkal együtt az ünneplők sorába állunk és őszintén kívánjuk, hogy tapasztalataidból, kultúrádból még nagyon sokat meríthessünk, mert nagyon nagy szükségünk van rá! Isten éltesse!

Kovács Mária

ELHUNYT ANKER ANTAL KÖZÉPISKOLAI ÉNEK-ZENETANÁR, KARNAGY, SZAKTANÁCSADÓ 1930-2018

Anker Antal 1930. július 31-én született Budapesten. 1949-52 között a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola középiskolai tanárképző, egyházzene és karvezető szakán tanult többek között Bárdos Lajos, Adám Jenő, Szabolcsi Bence, Bartha Dénes, Kodály Zoltán, Gárdonyi Zoltán, Forrai Katalin és Vásárhelyi Zoltán irányításával.

Munkahelyei:

1959-85 Fővárosi Szerb Antal Gimnázium (tanár)
1985- Fővárosi Szilágyi Erzsébet Gimnázium (tanár)
1976- Fővárosi Pedagógiai Intézet – szakfelügyelő
1957-62 HVDSZ Liszt Ferenc Férfikara (karnagy)
1981- Fővárosi Pedagógiai Intézet Vegyeskara (karnagy)
1961 - Újpesti Munkásotthon Férfikara (karnagy)

Elhunyt 2018. október 6-án, Budapesten 88 éves korában.

Anker Antal visszaemlékezése

A jelenlegi Szerb Antal Gimnáziumban (azelőtt Cinkotai tanítónőképző, majd 12 évfolyamos iskola) az 1959/60-as tanévtől folyamatosan tanítottam az 1984/85-ös tanévig. Összesen 26 tanévet.

1959 szeptemberében, munkába állásomkor vált meg az iskolától a még létező IV. tanítóképzős évfolyam, így az iskola gimnáziummá lett. Az ének-zene tantárgy – különösen a képzős osztályokban – kiemelt jelentőségű volt.

Budapest legjobb zenepedagógusai voltak az elődeim. Nevük mindenképpen említést érdemel: Darázs Árpád (az Állami Népiegyüttes kórusának karnagya, majd az Egyesült Államokban a leghíresebb egyetem kórusainak vezetője) Katanics Mária, ma is élő legendás zenepedagógus, Tóth Mihály (később a Népművelési Intézet egyik vezetője, majd a Kórusok Országos Tanácsának főtitkára lett). A tanulók zongorát vagy hegedűt tanultak, így az iskolának mindig híres énekkara volt. Odakerültemkor a heti 1-2 órára redukálódott énekórákon sok fáradságomba telt az iskola előzőleg országos hírű zeneoktatásának beindítása, és a régi hírnév megközelítése. Szerencsére, az eleinte még főként lányokból álló tanulók között szép számmal akadtak jó hallású, szép hangú növendékek. A hatvanas évek elejére már száz főt megközelítő kórus működött.

A régebbi iskola hírnevének köszönhetően meghívást kaptunk az 1961-ben rendezett Első Debreceni Nemzetközi Kórusversenyre. Nehéz munkával (a lányok a tanév befejezése után június-júliusban is vállalták a sűrű próbákra járást!) sikerült igen jól helytállnunk a nemzetközi mezőnyben. A kórus további életében említést érdemel

egy külföldi (csehszlovákiai) vendégszereplés, sok rádiófelvétel, sőt a Magyar Televízió egyik első színes adásában is énekelünk. A Budapesti KISZ által tavasszal rendezett kulturális programokon éveken át a legjobb budapesti énekkarként rendszeresen mi képviseltük a fővárost a Soproni Országos Diáknapokon. Nagy élmény és szép siker volt mindegyik. Sopronban nem egyszer álltunk a dobogó legmagasabb fokán. A legjobb hangúakból alakított Kamarakórus különösen sok sikert és hírnevet hozott az iskolának. Mindenütt megismerték a Szerb Antal Gimnázium nevét!

Tanórákon fő elem volt a zene megszerettetése, a zenei ízlés fejlesztése. Igyekeztem arra, hogy az értekes, maradandó zenét meg tudják különböztetni a talmi, csillogó, de üres, tisztavirág életű művektől. Bukás nem volt ebből a tárgyából, de növendékeim közül erre a 26 év alatt igazán rá sem szolgált egy sem. Manapság a 20-30-40 évvel ezelőtti végzetekkel találkozáva még mindig örömmel emlegetik ének-zeneóráikat. Nem egy közülük kifejezetten ezek hatására taníttatja zenére gyermekét, és tart ilyen-olyan kapcsolatot a zenével. Volt év, amikor a mintegy 400 növendékből közel 300-nak volt hangverseny, vagy ifjúsági operabérlete, esetleg mindkettő.

Szeretném azt gondolni, hogy a szerb Antal Gimnáziumban töltött 26 évem alatt a mintegy 3500 növendékemnek sikerült valamit átadnom a zene szeretetéből, sikerült műveltségüket ebbe az irányba kitágítanom.

1977-ben fővárosi szakfelügyelő lettem, és tanítottam a Budapesti Tanítóképző Főiskolán is. 1985 szeptemberében hagytam el az intézményt, ahol életem legszebb éveit tölthettem. Új iskolám a Szilágyi Erzsébet Gimnázium lett, ahol, mint szakfelügyelőnek – módomból volt megismerni a zenei tagozatos gimnáziumok munkáját, erre szükségem volt. Több mint 50 évi aktív zenepedagógiai munka után mentem nyugdíjba, főiskolai adjunktusi és szakfelügyelői megbízatásom megtartása mellett.

Ma már csak régi szép emlékeimnek élek, és ezek között kitörölhetetlenül kedves a Szerb Antal Gimnáziumban eltöltött éveim hosszú sora.

...
Emlékét megőrizve búcsúzunk a nagyívű pedagógiai pályát bejárt kollégánktól!

Nyugodjék békében!

KODÁLY ZOLTÁN VIII. MAGYAR KÓRUSVERSENY

November 15-e és 18-a között Budapesten rendezték meg a VIII. Magyar Kodály-kórusversenyt. A négynapos rendezvény fővédnöke prof. dr. Kásler Miklós miniszter volt, támogatók az EMMI, az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő, a MMA, az NKA, a KÓTA és Kodályné Péczely Sarolta, aki egyúttal a tiszteletbeli elnöki posztot is betöltötte. Az est műsorvezetője a Magyar Rádió évtizedeken át jól ismert hangú bemondója, Mohay Gábor előadóművész volt. A négynapos esemény nyitó hangversenyét november 15-én a Duna Palotában tartották, a rá következő három napon a szakmai versenyek színhelye a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium díszterme volt.

A 15-i nyitó hangversenyen zenei és társadalmi életünk számos képviselője részt vett. Fekete Péter, a Nemzeti Erőforrások Minisztériumának kultúráért felelős államtitkárának megnyitó beszédét Halmi Róbert mb. főosztályvezető tolmácsolta, köszöntőt dr. Kollár Éva Liszt-díjas karnagy, a KÓTA tiszteletbeli elnöke, a verseny alapítója mondott. (Fekete Péter és dr. Kollár Éva beszédét teljes terjedelemben előző lapszámunkban olvashatják.)

A nyitó hangversenyen mintegy meghatározva a verseny hangulatát és kijelölve a magas színvonalat, a hazai kórusélet három fajsúlyos és tekintélyes kórusa lépett fel. Elsőként a *Mindszenty Zsuzsanna* Liszt-díjas karnagy vezette **Musica Nostra Kórus** énekelt. Műsorán Kodály- és Bartók-mű szerepelt: Kodály Vejnemőjnen muzsikál (a Kalevala 44. éneke, Vikár Béla fordításában); Bartók Falun kórusművének Lakodalom, Bölcsődal és Legénytánc tételei. Zongorán közreműködött *Baráth Bálint*.

A második fellépő a **Preludae Vegyeskar** volt *Kabdebó Sándor* Artisjus-díjas karnagy vezényletével. A kórus gazdag műsorában a következőket hallhattuk: Kodály Norvég lányok (Weöres Sándor versére); Beischer-Matyó Tamás Ki viszi át a szerelmet (Nagy László versére); Orbán György Mint mellékdal (József Attila Tószunnyadó versére); Pertis Jenő Három szerelmes vers 1. (Elisabeth Browning versére) és Kodály-Balassi: Szép könyörgés.

Harmadikként az **ELTE Bartók Béla Énekkara** és **Egyetemi Koncertzenekara** lépett a pódiumra. A több mint fél évszázaddal ezelőtti legendás karnagyuk, Baross Gábor által alapított népes együttes egyetlen ugyancsak legendás előtörténettel rendelkező nagyszabású művet adott elő: Kocsár Miklós Szent Márton püspök dicsérete című oratóriumát (szövegét gyűjtötte Józsa László). Ezúttal *Kovács László* Liszt-díjas, Kiváló Művész karnagy vezetésével szólalt meg a mű. Kovács László több mint egy évtizede, Baross Gábor halála óta vezeti az ELTE hallgatóiból és dolgozóiból álló, nagy lélegzetű művek előadására létesült kórust. Közreműködött *Mécs Károly* Kossuth-díjas színművész (narrátor), *Xavier Rivadeneira* operaénekes és *Cser Krisztián* operaénekes.

A három fellépő kórus, zenekar és karnagyaik kitűnő teljesítményének dicsérete mellett szót kell ejtenünk még a nyitókoncert másik súlyponti eseményéről. Arról, hogy épp ezekben a napokban (pontosan december 21-én) ünnepli az 1933-ban született Kocsár Miklós a 85. születésnapját. Ezért a VIII. Kodály verseny egyúttal az ő jubileumi köszöntésére és születésnap megünneplésére, valamint

legendás Szent Márton oratóriumának bemutatására is módot adott. A hangversenyen jelen lévő szervezők és zenésztársak meghitt baráti szavakkal és virággal köszöntötték az idős alkotót egyrészt a mű eléneklésekor, másrészt a hangverseny után baráti pezsgős koccintásra hívták meg tisztelői és pályatársai a Duna Palotában.

Kocsár Miklóst a nemrég elhunyt Ittész Mihály szakmai elemzésében találóan nevezi „zeneköltő”-nek, utalva ezzel arra, hogy zene és költészet szorosan kapcsolódik oeuvre-jében. Nemcsak oly módon, hogy gyakran és szívesen nyúl irodalmi művekhez azokat megzenésítendő, hanem oly módon is, hogy „sokszor belső feszültségektől terhes, indulatos pillanatok színezik zenéjét”. Nos éppen ez volt tetten érhető a nyitókoncerten hallott elhíresült Szent Márton oratóriumában is, amelyet ezen az estén mintegy Kocsár Miklós zenei stílusának esszenciájaként élvezhettünk. A Szent Márton-oratóriumban a veretes próza harmonikusan párosul a zenei megformálással, amelyben líraiság és drámaiság csodálatosképp ötvöződik, és érzékletesen jeleníti meg a mi saját magyar Szent Mártonunk – aki egyúttal Európa-szerte ismert közös európai Szent Márton is – élettörténetének példaadó, színes, mozgalmas történéseit. Ennek a líraiságnak, drámaiságnak, magyarságnak, európaiságnak és szent emberhez méltó cselekedeteknek valamint a zenei szövet dallamosságának és a kidolgozás mivességének az ötvöződéseként születhetett meg ez a varázsos, dicsfényt sugárzó mű. Minden bizonnyal e sokféle érték együttes meglétének köszönhető, hogy a mű 2001-es Mátyás templombeli ősbemutatója óta befutott sikertörténettel büszkélkedhet. Azóta gyakran szerepel a kórusok repertoárjában idehaza és külföldön, mindenütt, ahol a Szent Márton kultusz él és virul.

A szakmai kategóriák versenyének első napján, november 16-án kicsinyek kórusa és gyermekkarok valamint vegyeskarok szerepeltek. A második versenynapon, 17-én énekegyüttesek, egynemű karok, kamarakórusok, kicsinyek kórusa, gyermekkarok, leánykarok ifjúsági férfikarok, ifjúsági vegyeskarok léptek fel. A harmadik napon, 18-án délelőtt egyes karok énekeltek, délután pedig a nagydíjas verseny következett.

A nagydíjas versenyre hat kórus nevezett: Tática kórus Veresegyház, Lautitia Gyermek- és Ifjúsági Vegyeskar, Padragi Bányász Férfikórus, Vox Caelestis Vegyeskar, és a Tutti Cantabile.

A verseny eredményeket az előző számban közöltük, most a különdíjakat soroljuk fel. (lásd köv. oldal)

Kocsis Klára

KODÁLY VERSENY – KÜLÖNDÍJAK:

	Kategória megjelölése	Különdíj adományozó	A kórus neve	Karnagy	Szint	Különdíj
KÜLÖN- DÍJAK						
	Gyermekkarok	Magyar Kodály Társaság	Gödöllői Erkel Ferenc Általános Iskola Gyermekkara	Somogyiné Kovács Andrea, Szalárdiné Szondy Adrien	A2	50.000 Ft
	Énekegyüttesek	Országos Magyar Cecília Egyesület	Tutti Cantabile	Lánczky Edit	A9	75.000 Ft
Megosztva	Gyermekkarok	Kardos Pál Alapítvány	Lautitia Gyerekkar	Nemes József	A2	50.000
	Gyermekkarok	Kardos Pál Alapít- vány	Fabriczius József Általános Iskola Tárka Kórus	Énok-Nagy Levente	A2	50.000 Ft
	Gyermekkarok	KÓTA	Bartók Gyerekkar	Hauai Lóránt	A2	80.000 Ft
EGYÉB DÍJAK						
	Vegyeskar	Veszprém Város Vegyeskara Egyesület	Amadeus		A8	a 2019. június 7-9. között megrendezésre kerülő Veszprémi Hangvilla Fesztiválra szóló meghívást nyert
		Főnix Rendezvény- szervező Közhasznú Nonprofit Kft.		Heltai-Duffek Ildikó		a 2020-ban Debrecenben megrendezésre kerülő Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny és Karveze- tés Mesterkurzusra
		Editio Musica Budapest Zeneműkiadó Kft.	Padragi Bányász Férfikar			50.000 Ft értékű kottautal- vány
		az Editio Musica Budapest Zeneműkiadó Kft.	Kecskeméti Refor- mátus Gimnázium Psalmus Kórusa			50.000 Ft értékű kottautalvány

Karnagyi Díjak	Kategória megjelölése	Különdíj adományozó	Ki kapja	Különdíj	Kórusa	Szint
	Vegyeskar	Baptista Központi Énekkar, az Eol Hárfa Alapítvány	Szebellédi Valéria	50.000 Ft	Vox Caelestis	A8
	Gyerekkar és Ifi Vegyeskar	Pécsi Férfikari Alapítvány	Nemes József	50.000 Ft	Lautitia Gyerekkar és Idi. Vegyeskar	A2, A5
NAGYDÍJ						
	Kategória megjelölése	Nagydíj adományozó	Ki kapja	Különdíj	Karnagy	Szint
	Vegyeskar	Kodály Zoltánné Péczy Sarolta	Tutti Cantabile	300.000 Ft	Lánczky Edit	A8

ITTZÉS MIHÁLY SÍRKÖVÉRE

Október 21-én a kecskeméti református temetőben avatták fel Ittzés Mihály akadémikus, a nemrégiben elhunyt muzikológus, pedagógus, zenei életünk egyik meghatározó szervezőegységének síremlékét. A szertartást bátyja, Ittzés János nyugalmazott evangélikus püspök végezte, családtagok, barátok, továbbá a Magyar Kodály Társaság számos, szerte az országból összegyűlt tagja és a helyi zeneélet nem egy képviselője körében.

Nemrégiben... Nemrégiben még teljes aktivitással járt közöttünk, volt jelen, amerre csak a Kodály örökséget (azaz egy nemzetileg elkötelezett egyetemes zenekultúra, szellemi értelemben felfelé tekintő, de társadalmi vonatkozásban „osztálykorlátoktól” mentes koncepcióját) képviselni vagy érte cselekedni kellett; rajta tartotta a szemét mindenben, ami Kodály-ügyben történt zenében, társművészetekben, tudományban, pedagógiában.

A 2017-es Kodály Emlékév programjainak előkészítése, megvalósítása, figyelemmel kísérése bőséggel adagolta a tennivalókat ennek a tevékeny és elkötelezett muzikusnak, élete 80. (és nem sejtetten utolsó) esztendejére. Képletesen lapozzunk bele naptárába, az MKT honlapjának segítségével.

2017. június 15-én előadást tart Budapesten, a Bónis Ferenc 85. születésnapjára rendezett zenetudományi konferencián (Kodály Emlékmúzeum), szeptember 4-én a Kodály-életműről szóló kerekasztal-beszélgetés résztvevője az Eötvös Collégiumban, azután előadást tart a nyitrai Konstantin Egyetem Kodály-konferenciáján (szeptember 20-21.), ismerteti és méltatja Bónis Ferenc Így láttuk Kodályt c. kötetét (Kodály Emlékmúzeum, szeptember 27.). Október 10-én bevezetőt mond a KÓTA és az MKT *Történelmi korok üzenete Kodály kórusműveiben* című zeneakadémiai hangversenyéhez, majd Kolozsvárott egyik előadója a romániai Kodály-év központi rendezvényének (október 14-15.); pár nappal utóbb mélyreható műelemzésekkel gazdagítja a Magyar Művészeti Akadémia Kodály-sorozatát (október 19.), ahol mindjárt izgalmas eszmecsere bontakozott ki közte és Dubrovay László között az alkotói intuíció és tudatosság kapcsolatáról. November 2-án kerül a Zeneakadémia pódiumára *Balladaest Arany János és*

Kodály Zoltán emlékére c. összeállítás, Hegedűs D. Géza rendezésében – a költőnek és a zeneszerzőnek nemcsak munkássága, de emlékéve is összeér (a *Balladaest* látható-hallható volt azóta Kecskeméten a Református Újkollégiumban 2018. január 15-én, Szegeden a Fricsay-teremben január 29-én, a Zirci Apátságban március 19-én). Ittzés Mihály novemberi programjait tovább szemlélve, 11-én előadást tart Székesfehérvárott a *Megszólal a nagy harmónia* című rendezvényen és egy hétre rá Kecskeméten a Kodály és Leo Kestenbergek munkásságának szentelt konferencián (november 17-19.). Közben 14-én a budapesti Zeneakadémián is megtekinthette a közönség a korábban a Felvidéken és Erdélyben már bemutatott „utazó” Kodály-kiállítását: Örvendjen az egész világ – a 12 tabló a Külgazdasági és Külügyminisztérium felkérésére készült, és annak kiadásában 2017-ben könyvalakban is megjelent magyar és angol nyelven. 2017 decemberében Ittzés, a tudós tart előadást 9-én Budapesten a *Nemzeti mester, nemzetközi kontextusban* c. angol nyelvű konferencián (Zenetudományi Intézet), Ittzés, a népművelő pedig zeneműveket ismertet 14-én Kecskeméten, a Cantus Nobilis Kórus Kodály-koncertjén.

Mi mindenről, hány és hány témában adott elő! Hányféle megközelítésben, történeti, formai, jelentéstani és pedagógiai összefüggésben, nemzeti és nemzetközi kontextusban tárgyalta Kodály Zoltán életművét, a *Biciniumoktól* a *Megkéssett melódiákon* át a kóruskompozíciókig és a színpadi művekig, Arany költészetétől Bárdos Lajos zenéjén át Szymanowski-párhuzamokig! A munka sűrűsége (időbelileg) és tágassága (tematikailag) akkor is szinte hihetetlen, ha tudjuk, mindez egy szorgalmas életmű betetőzése, termésének betakarítása is.

Közben ott voltak a *Serkenj fel* címmel meghirdetett Kárpát-medencei ifjúsági Kodályvetélkedő előkészítésének és lebonyolításának gondoljai; elnöke volt a Bartók Rádió Márványtermében rendezett döntőnek 2018. március 3-án. Ott voltak azután a Kodály Társaság napi tennivalói (Ittzés, a gondos és pontos hivatalnok külön méltatást igényelne) és szokásos rendezvényei, közöttük a Mester sírjának megkoszorúzása március 6-án, halálának évfordulóján, a Farkasréti temetőben, ahol még Ittzés Mihály mondott ünnepi beszédet.

Romló egészséggel (bár erről a rádiós fénykép mit sem árul el) még cikkeket ír, illetve lektorál a Társaság *Híreinek* márciusi számába, azután már betegágyáról küldi üzeneteit a Társaságnak, március 9-re, az MKT megalakulásának 40. évfordulója alkalmából rendezett pécsi hangversenyre, és május 13-ra, a tisztújító közgyűlésre. Búcsúüzenet a Magyar Művészeti Akadémia 2018. tavaszán készült

Ittész-portréfilmje is (*Az élet egy szolgálata*). Ittész Mihály, jó gazdaként, mindent elrendez maga körül, úgy vonul vissza a közélettől. A Kodály Társaság május 13-i közgyűlése után – ahol tisztségeiről leköszönt – alig egy hónappal, június 12. hajnalán távozik az élők sorából. Az öröklébe.

Öröklét, Bach. Bach zenéje szólalt meg június 22-i búcsúztatásakor, fainak hegedű-, illetve fuvolajátékában; Bach korálmiséje hangzott fel október 21-én, síremlékének avatása után, a kecskeméti evangélikus templomban, a helybeli Énekes Kör valamint Sárosi Dániel orgonaművész előadásában, Erdei Péter vezényletével. Ez a korálmise – hiába keresnénk a Schmieder-jegyzékben: Ittész Mihály összeállítása – hitvallásos mű. Bach és Ittész hitvallása. Egy életen át végzett szorgalmas munka lelki forrásának foglalata.

Október 21. óta a kecskeméti református temető gyönyörűsége

fái alatt míves kő jelöli Ittész Mihály sírját és hirdeti emlékét. A Szemkő Zsuzsa szobrász- és Zalatnay Pál grafikusművész alkotta síremlék avatásán főtiszteendő Ittész János ökumenikus szellemben, hármasközzel nyitotta és zárta a szertartást: *Erős vár a mi Istenünk – Áldás, békesség – Dicsértessék a Jézus Krisztus*; a középső formula a *Salomot* is involválja. E nap evangéliuma a katolikus perikóparendben az elsőségért vetélkedő tanítványok esetét idézi. Jézus arra inti a tizenkettőt és mindannyiunkat: „ha valaki közületek első akar lenni, legyen mindenkinek a szolgálója” (*Márk 10,44*). Ittész Mihály első volt a szolgálóban.

Köteles György

RÉSZLETES BESZÁMOLÓ A SZÖNYI ERZSÉBET REGIONÁLIS SZOLFÉZSVersenyről

2018. április 21-én, immár tizenhetedik alkalommal hívtuk versenyezni, játszani a környékbeli települések gyermekeit zeneiskolánkba, a Törökbalinti Szőnyi Erzsébet Alapfokú Művészeti Iskolába, a Szőnyi Erzsébet Regionális Szolfézsverseny keretein belül.

Célunk közel két évtizede azonos: névadónk, Szőnyi Erzsébet szellemiségét méltón képviselni, a szolfézs tantárgy zeneoktatásban betöltött szerepét kiemelni, közösségformáló erejét hangsúlyozni, a szolfézszt szerető és értő növendékek számára pedig lehetőséget teremteni arra, hogy összemérhessék tudásukat. A közel három hónapig tartó előkészítő, szervező munkát egy kollégáinkból álló kisebb team vállalta magára – Filkey Péter igazgató, Tóthné Pfeffer Lilla igazgatóhelyettes, Feleki László, Károly Ágnes és Nagy Enikő iskolatitkár. A verseny lebonyolításában egész tantestületünk részt vett.

A tavalyi hagyományt folytatva idén is *Szigetiné Horváth Zsuzsanna* mesterpedagógust, a III. kerületi *Aelia Sabina AMI* szolfézs tanárát, a Zenei Készségfejlesztő Feladatgyűjtemény kötetének társszerzőjét kértünk fel a szolfézsverseny szakmai összefogására, illetve a verseny követelmény rendszerének és anyagának összeállítására.

A zsűri tagjai voltak: Igó Lenke (zsűri elnök), Bárdosné Molnár Katalin, Ráplai Györgyi, Szigeti Diána, Szigetiné Horváth Zsuzsanna. Az ő munkájukat társ- zsűritagként zeneiskolánk tanárai segítették: *Arielle Bidoul*, *Békésiné Tájler Ildikó*, *Flór Noémi*, *Gyótárné Pölcz Zsuzsanna*, *Sebestyén Zádor Ilona*, *Szilfai Márta*.

Idén 77 tanuló versenyzett 5 korcsoportban (előkészítőtől a 4. szolfézs osztályig), 9 Budapest környéki zeneiskolából. *Biatorbágy*, *Budakeszi*, *Budaörs*, *Érd*, *Herceghalom*, *Martonvásár*, *Sóskút*, *Szentendre*, *Törökbalint*. *A résztvevők száma korcsoportonként: I. korcsoport: 35 fő, II. korcsoport:*

24 fő, III. korcsoport: 8 fő, IV. korcsoport: 9 fő, V. korcsoport: 1 fő.

A díjazott növendékek felkészítő tanárai: *Bokorné Forró Ágnes*, *Juhos Kiss Eszter*, *Molnárné Szombatfalvy Csilla*, *Pál Eszter Veronika*, *Szakály Szilvia*, *Szinyéri Judit*, *Tóthné Pfeffer Lilla*. A zsűri értékelésében különös figyelmet fordított a zenei előadásra, így külön díjazták a szép éneklést is. Különdíjban részesült: **Steiner Csenge**, **Richter Lilla**, **Czeglédi Fanni**, **Gerencsér Ágnes**, **Szili Réka**, **Zimon Zsombor**, **Tóth Máté**, **Csépány Dóri**.

A zeneiskolák eredményei:

Budakeszi: első díj: 1, második díj: 1, különdíj: 1, *Budaörs:* különdíj: 1; *Biatorbágy:* különdíj: 1; *Érd:* első díj: 1; *Martonvásár:* első díj: 1, harmadik díj: 3, különdíj: 2; *Sóskút:* második díj: 2; *Szentendre:* első díj: 3, második díj: 1, különdíj: 1; *Törökbalint:* második díj: 3, harmadik díj: 4, különdíj: 5

Az eredményeket minden évben kielemezzük a versenyt követően. Ezzel nem csak a következő évi anyag összeállításának munkáját segítjük, hanem pontos visszajelzést adunk a tanároknak is. Az elemzések szerint: Az írásbeli és szóbeli részből álló versenyanyagot a tanulók többsége 70% felett teljesítette. Az írásbelit a versenyzők 44 %-a, a szóbelit pedig 15%-a teljesítette 90% felett. 9-en nyújtottak be 100%-os írásbelit és 4 hibátlan szóbeli szöveget.

A legsikeresebb a kisebb korcsoportoknál a kottakép és a hallott dallam egyeztetésére irányuló feladat volt (96% oldotta meg hibátlanul), míg a nagyobbaknál a dallamdiktálás bizonyult a legkedveltebbnek (79%).

A verseny menetének összeállításakor azt is fontosnak tartottuk, hogy ne csak a versenyzés lehetőségét nyújtsuk a gyerekeknek, hanem szórakoztató, közösség építő programokkal is hozzájáruljunk a tartalmas együttléléshez, így évről-évre változó háttérprogramokat szervezünk. A zsűri döntéshozatalának ideje alatt tavaly kórusműhely indult, idén Sztravinszkij: *Tűzmadár* szvitjének zenéjére készítették festményeket a gyerekek *Kassayné Gráfel Judit* képzőművész segítségével, majd a játszó szobában zenei készségfejlesztő társasjátékokat próbálhattak ki. Zeneiskolánk Dísztermében pedig a résztvevő versenyzők tanáraink szervezésével minikoncertet adtak elő. Reméljük munkánkkal maradandó élményt szereztünk! Jövőre is várunk szeretettel minden érdeklődőt!

Megjelent a Magyar Kodály Társaság Hírei 2018/2. számában.

Károly Ágnes

SZOLFÉZSVERSENY TÖRÖKBÁLINTON

2018 áprilisában rendezte meg Törökbálinton a Szőnyi Erzsébet Alapfokú Művészeti Iskola immár XVII. alkalommal az iskola névadójáról elnevezett regionális szolfézsversenyt.

A versenyen a korábbi évektől eltérően, idén 77 tanuló vett részt és mutatta meg tudását. A hangulatos zenés megnyitót követően mosolygós gyerekek jártak-keltek a folyosókon miközben váraoztak a szóbeli megmérettetésre. A váraozást jól megszervezett programokkal tölthették a gyerekek; zenére készítettek rajzokat, festményeket, e mellett zenei játékokat játszottak.

A tanulók 5 korcsoportban versenyeztek az Előképzőtől a szolfézs 4. évfolyamig. Minden évfolyamból jelentkeztek tanulók a régió 5 helységéből: Törökbálint, Martonvásárhely, Szentendre, Budaörs és Budakeszi Zeneiskoláiból.

Előző év tavaszán első alkalommal állítottam össze a verseny anyagát a tanulóknak. Írás és szóbeli feladatokat kerestem, melyek a korosztályuknak és a tudásuknak megfelelőek. Ebben a feladatban is fontos számomra, hogy a saját napi tapasztalataimra is támaszkodjak, de a verseny jellegét és színvonalát is megőrizzem. A tavalyi év eredményeinek tapasztalatai alapján az idei versenyt több játékos feladattal egészítettem ki. A jó eredményhez szükség volt a zenei hallás képessége mellett a zenei ismeretekre és a zenében való gondolkodás összehangolására is. Különös figyelmet fordítottam a ritmusban való

jártasság fontosságára: a versenyzőknek megadott ritmust kellett önállóan átalakítaniuk úgy, hogy a felsorolt értékeket használták. A hangköz és hármashangzat felismerés mellett, azok többféle átalakítása is a gondolkodási feladatok közé tartozott. Az írásbeli feladatokat a hallás alapján történő dal-mírási feladatok, illetve az adott szerkezet alapján meghatározott önálló népdal-alkotás zárta. Ezt követte a szóbeli, éneklési feladat. A szabadon választott dalok mellett, kötelező népdalok és műdalok, valamint a lapról olvasási feladatok kerültek sorra. Ezekben a feladatokban a kottahű éneklés mellett a szép és igényes előadásmód is fontos szempont volt az elbírálásnál. Sok szép magyar népdalt kerestem, hogy élmény legyen az éneklés. A korcsoportokat az igényes zsűri pontozta, akik figyelemmel kísérik ennek a versenynek a színvonalát, a tanulók fejlődését évről-évre.

Sok szép eredmény született, közel maximum pontokkal. A verseny, úgy érzem, méltó a névadó nagy zenepedagógus és zeneszerző nevéhez, Szőnyi Erzsébethez. A sok díj mellett mindenki hazavihett egy örömteli zenei élményt.

Megjelent a Magyar Kodály Társaság Hírei 2018/2. számában.

Szigetiné Horváth Zsuzsanna

VILÁGBEMUTATÓ

Világbemutatóként hangzott el 2018 október 26-án este a Budavári Mátyás templomban Wouter van Belle Szent Márton kantátája. A komponista az Utrechti Dóm orgonistája, aki a város védőszentje, Toursi Szent Márton életének fontosabb eseményeit öntötte hangokba.

A város mintegy 100 tagú oratóriumkórusa (Toonkunstkoor Utrecht) és a kiváló bariton szólista (Bort van de Wetering) Joe Vermunt karnagy irányításával és a szerző organakíséretével szólaltatta meg a művet. A szólista, a hatalmas kórus és a sokszínű orgonaszólam hangzása betöltötte a templomot, a változatos zenewi anyag mindvégig lekötötte a hallgatóság figyelmét.

A közel két órás hangversenyen a Szent Márton Kantáta mellett nyitó számként Farkas Ferenc 1962-ben komponált Szent András miséje csendült fel. A kórusénekesek számára időnként komoly feladatot jelentő szólamokkal az énekkar sikeresen megbirkózott, felszínre tudták hozni a műben rejlő zenei szépségeket. Ugyanez mondható el a másodikként felhangzó holland műről, Arie Keizer: Pregiera

semplice című oratórikus darabjáról, melyben mind Bort van de Wetering bariton szólista, mind a kórus igen gazdag, változatos zenei megoldásokkal ajándékozta meg a közönséget.

Ez után, hogy a kórus egy keveset pihenhessen, Wouter van Belle két virtuóz holland orgonaművet adott elő, sajnos sem a szerzők neve, sem a művek címe nem szerepelt a műsoron. A következőként elhangzó (már ismertetett) Szent Márton kantátát záró-számként Liszt hatalmas 13. zsoltára követte a magyar Csapó József remek szólójával, és az orgonaművész szimfonikus nagyzenekart megjelenítő színes, drámai hatású organakíséretével.

A kiváló karmester Joe Vermont mindvégig határozottan, nagy intenzitással irányította az előadást, igen szép pianókat varázsolt elő a 100 tagú együttesből, és a nagy drámai ívek csúcspontjain sem engedte megkeményedni, eldurvulni a kórus hangzását.

Az énekkar másnap, 27-én Szombathelyen adta elő ugyanezt a műsort. Amint a karmester elmondta, tulajdonképpen azért jöttek Magyarországra, hogy meglátogathassák Szent Márton szülővárosát, és ott elénekelhessék a tiszteletére komponált kantátát. Reméljük, hogy ott nagyobb számú közönség hallgatta az előadást, mint a Mátyás templomban (150-160 hallgató lehetett). Erre az együttes nemcsak az utazás fáradságainak és költségeinek vállalásával szolgált rá, hanem a nagyon nehéz zenei műsor igényes, művészi megszólaltatásával is.

Tardy László

A XX. EUROPA CANTAT FESZTIVÁL

Tallinnban, Észtországban idén augusztusban véget ért az egyik legismertebb kórusfesztivál, a XX. Europa Cantat. A találkozóra 50 országból több mint 5000 kórusénekes és zenerajongó érkezett, közülük a legfiatalabb 5, míg a legidősebb 85 éves. A szervezésben közel ezer ember vett részt, többek között karmesterek, énekesek, zenészek, felkért kórusok és önkéntesek – számosan közülük a 2015-ös pécsi fesztiválon is részt vettek, és most az észti csapatot erősítették. A Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek - KÓTA képviseletében Erdélyi Ágnes karnagy a European Choral Association - Europa Cantat (ECA-EC, Európai Kóruszövetség) Zenei Bizottságában dolgozott aktívan a fesztivál zenei programján. Móczár Gábor, a KÓTA elnökségi tagja és az ECA-EC elnöke szervezési kérdésekben és a 2015-ös pécsi tapasztalatok átadásában segítette az észti és nemzetközi szervezőket. A KÓTA képviseletében emellett további 5 kóruszakember érkezett Tallinnba, hogy a szakmai programot a magyar tapasztalatokkal színesítsék: Mindszenty Zsuzsanna elnök asszonyt Hartányi Judit, Lánczky Edit, Bárd Judit és Kutnyánszky Csaba kísérte. A delegáció részvételét ezúttal az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatása tette lehetővé.

„A fesztivál iránti óriási érdeklődés meglepett minket – eredetileg feleannyi résztvevőre számítottunk, mint ahányan végül regisztráltak” - mondta a zárást követően Kaie Tanner, a fesztivál csapatát vezető menedzser. „Nagyon örülünk, hogy ilyen sok zenerajongó akart Tallinnba jönni. A résztvevő kórusok színvonala kiemelkedően magas volt, a koncerteket nagyon jól fogadta a közönség, és nagy sikert arattak kísérleteink is, például a Városháza téren a nyilvános éneklés, illetve a promenádkoncertek a Kultuurikatelnél. Sose tapasztaltam még, hogy egyszerre ennyi koncerttermünkben legyen teljes teltház – az óvárosban található helyszínen, a House of the Blackheads nevű valamikori céhház előtt a kigyózó sor néha több, mint száz méterre nyúlt!”

Az Europa Cantat programjában helyet kapott 20 műhelykoncert, 14 koncert a városon kívül, 37 szabadtéri koncert, a résztvevő kórusok által adott 38 koncert, a meghívott kórusok 26 különleges koncertje, a Kórusok Éjszakája 38 fellépése és további 19 promenádkoncert. A résztvevőknek összesen 25 000 jegyet nyomtattak ki, és 2500 jegyet adtak el a nagyközönségnek. A Music Expo kínálatában

25 vállalkozás és szervezet szerepelt, köztük zenekiadók, zenei rendezvények szervezői és más zeneipari szakemberek, így önálló standdal az Editio Musica Budapest kiadó is.

A fesztivál alatt ismét megrendezték a YEMP (Young Event Management Programme) ifjúsági rendezvényszervezői kurzust, amelynek egyik vezetője Balog Réka, a 2015-ös pécsi EUROPA CANTAT fesztivál szervező csapatának helyettes vezetője volt. A kurzusra, amely 1 héttel a fesztivál előtt kezdődött, két fiatal magyar rendezvényszervező is ösztöndíjat nyert.

A legtöbb vendég Németországból: 500, Izraelből: 444 és Svájcban: 426 érkezett. A 170 önkéntes Hollandiából, Belgiumból, Németországból, Litvániából, Franciaországból, Magyarországról, Szlovéniából, Dél-Afrikából, Írországból, Finnországból és még több másik országból jött. A résztvevők a hét folyamán 30.430 adag ételt fogyasztottak el a fesztivál éttermében.

A fesztiválon fellépett a **The Swingles**, a dán Vocal Line jazz kórus, a **Belső-Mongólia Ifjúsági Kórus** és még sok más kiváló énekkar. Szintén bemutatkozott az észti együttesek krémje is – többek között az **Észti Filharmonikus Kamarakórus**, az **Észti Nemzeti Férfikar**, a **Vox Clamantis** vagy az **Estonian Voices**.

A fesztivál legfontosabb eseményei közé tartozott a megnyitó koncert a Szabadság téren, Arvo Pärt Te Deumának megszólaltatása közel 300 énekes és az **Észti Nemzeti Szimfonikus Zenekar** közreműködésében a Grammy díj-nyertes karmester Tõnu Kaljuste vezényletével, valamint a tallinni óváros kis udvaraiban tartott Kórusok éjszakája. A nyitókoncerten fellépett a 2015-ös pécsi Europa Cantat egyik nagykövete kórusa, a pécsi **Voisingers** is **Balásy Szabolcs** karnagy vezetésével, mintegy hidat képezve

a két fesztivál között, majd vasárnap önálló koncertet is adtak.

Az egyik leginkább várt attrakció pedig a „Boldog születésnapot, Észtország!” című koncert volt a híres tallinni Dalosmezőn. Bárd Judit szavaival élve az utóbbi koncert hihetetlen volt, már csak a méretek miatt is: „Az Europa Cantat több, mint 6000 résztvevője csak lézengett a 15.000 ezer ember számára épített óriási színpadon. A nagyszínpaddal szemben egy ideiglenes színpadot is felállítottak, így a hihetetlenül nagyszabású esemény elképesztő gördülékenységgel, holtidők nélkül zajlott. Az egész este tükrözte a fesztivál szervezőinek profizmusát. A 6000 ember irányításuk alatt fegyelmezetten, mintegy 5 perc alatt felvonult. A koncert műsora rendkívül változatos volt. A különböző stílusok (Arvo Pärttől a könnyűzenei feldolgozásokig), előadók (a klasszikus atelier kórusok mellett masírozó katonazenekar, néptáncgyűttes, az Estonian Voices) nem egy kaotikus egyveleget, hanem a zene sokszínűségét, nyelvek és nemzetiségek feletti összetartó erejét demonstráló műsort alkottak. Az este csúcspontját számomra az ezt az eszmét legszebben képviselő közös éneklések jelentették. Csak egyetlen hiányérzetem maradt, sajnáltam, hogy nem a kórusommal lehetek jelen, s nem ülhetek a 6000 kórusénekes között velük. Remélem, 2021-ben Ljubljanában ott lehetünk!”

A fesztiválon két olyan műhely várta az érdeklődőket, ahol magyar karnagyokkal (is) lehetett együtt dolgozni. Az egyik az A1 Gyermekek a világ körül címet viselte, és Nemes József, a Lautitia kóruscsalád karnagya tanította be Tóth Péter Doremi című darabját. A másik a B15 Elfeledett népek és nyelvek kurzus volt, ahol Kocsis-Holper Zoltán ismertette meg a jelentkezőket többek között Kocsár Miklós Hegyet hágék című művével. Mindkét műhely bemutató koncertje remekül sikerült, a B15 produkciójából pedig még a zárókoncerten is kaphatott kis ízelítőt a közönség.

A karnagyok-zeneszerzők program keretein belül magyar zeneszerzők műveit mutatta be a KÓTA delegáció reading-session formájában. A közönség egy rövid ismertető prospektust kapott a kezébe az EMB és a Kontrapunkt Zeneműkiadó által kiadott következő művekről: Vass Lajos - Nocturne, Deák Bárdos György - Éli Éli, Tóth Péter - For True Love, Bárdos Lajos - Libera me, Kodály Zoltán - Ave Maria 1898, Gyöngyösi Levente - O magnum mysterium, Tóth Péter - Dormi Iesu, Kocsár - Adoramus te, Tillai Aurél - Lauda Sion és Sugár Miklós - Cantate Domino c. kötete. A Reading session-t a jelenlévő zeneszerzők és a közönség közötti beszélgetés követte, amelyben a jelenlegi magyar zeneszerzéstől, a kórusművektől és a közönség kapcsolatáról, illetve a zeneszerzők munkamódszereiről és egyéb érdekes témákról esett szó. Szintén a karnagyok-zeneszerzők program része volt a legutóbbi European Choral Composition Award (Európai Kóruszeneszerző Verseny) bemutatója, ahol a három magyar győztesnek díjnyertes műveit ismertették a szerzők, Tóth Péter, Gyöngyösi Levente és Balatoni Sándor jelenlétében. A zeneszerző verseny díjátadója (és egyben a nyertes műveket megszólaltató koncertet) az Orosz Kulturális Központ koncerttermében tartották, ahol a nyertes zeneszerzők mellett a felterjesztő KÓTA is oklevelet vehetett át.

Fontos helyszíne volt számunkra a fesztiválnak a „Hungry for Hungary” corner. A 2015-ös pécsi EUROPA CANTAT szlogenjéhez kapcsolódva a KÓTA egy magyar szobát rendezett be a tallinni fesztiválközpontban, amely az Expóval egy időben, 5 napon keresztül várta a magyar kórusmuzsika és az előző fesztivál emlékei, anyagai iránt érdeklődőket, magyar gasztronómiai érdekességeket és finom, villányi vörösborral kínálva a látogatóknak, továbbá szoros együttműködésben az EMB-vel, zenei anyagokat is kínált. A szoba adott ott-hont annak a fogadásnak, amelyet a KÓTA adott a fesztivál protokoll vendégeinek és amelyen fellépett a Veszprém Városi Vegyeskar és a

Musica Ludens Kórus, Erdélyi Ágnes illetve Balás Péter vezetésével, és amelyen Mindszenty Zsuzsanna, a KÓTA elnöke és Móczár Gábor, a KÓTA elnökségi tagja és az Európai Kóruszövetség - Europa Cantat elnöke köszöntötte a látogatókat és mutatta be a 2018-as fesztivál magyar vonatkozású részleteit ill. a KÓTA delegációját. Az EC fesztiválon való magyar részvételt az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő támogatta.

„A legtöbbet a résztvevők pozitív visszajelzései jelentették számomra, akár az utcákon, akár a koncerttermekben. Csodálatos volt hallani, ahogy dicsérik a remek fesztivált, ahol minden simán ment. A mi kis irodánk hihetetlen jó munkát végzett, rengeteget dolgoztak. Ennek ellenére mindannyiuknak még mindig van energiája a mosolyra, még ma is, és úgy gondolom, hogy ez az energia a vendégeinktől származik” - mondta a zárónapon Raul Talmar,

a fesztivál művészeti igazgatója és az Észt Kóruszövetség elnöke. „Nagy örömmel tölt el, hogy sikerült helyet találnunk Tallinnban a több ezer ember számára. Az pedig még inkább szívmengető volt, hogy a Dalosmezőn a tengerentúli énekesek, akik nem beszélnek az észt nyelvet, nemcsak hogy értették, de sikerrel közvetítették mindazt az üzenetet, melyet az észt dalok hordoznak számunkra. Azt hiszem, hogy ezt a helyszín atmoszférája, a belőle áradó energia tette lehetővé.”

A fesztiválra érkező résztvevők az alábbiakból válogathattak: énekes műhelyek, szakmai programsorozat karmesterek és zeneszerzők számára, szemináriumok, workshopok és kerekasztalok, képzési program fiatal rendezvényszervezők részére, bemutatók, koncertek és közös éneklés. Látogatható volt még a Music Expo is, ahol a kiadók, zenei rendezvényszervezők, szervezetek és más zenei szakemberek mutatták be termékeiket, szolgáltatásikat, munkájukat.

Az Europa Cantat nemzetközi zenei fesztivál az Európai Kóruszövetség kezdeményezése. A háromévente megrendezett találkozó a kórusvilág egyik legfontosabb eseménye. Az első fesztivált 1961-ben tartották Passauban, Németországban, az előző pedig Pécssett volt három évvel ezelőtt. A következő Europa Cantatot Ljubljanában, Szlovéniában tartják 2021-ben.

Pribay Borbála

NépzeneSzó

NÉPDALKÖRÖK, PÁVAKÖRÖK ÉS NÉPZENEI EGYÜTTESEK OLDALA

TAVASZI SZÉL VIZET ÁRASZT...

2018. november 24-én, Dunaszerdahelyen került megrendezésre a Csaplár Benedek Városi Művelődési Központ színháztermében a Tavaszi szél vizet áraszt népdaléneklési verseny, és Papp Sándor emlékverseny, amely egyben KÓTA Aranypáva Népzenei minősítő is.

A verseny előtt szomorúan hangzott fel a résztvevők éneke. Kezükben mécsessel, énekelve rótták le kegyeletüket a 2017-ben elhunyt Papp Sándor fényképénél. A Szlovák Rádió Magyar adása majd a Pátria Rádió egykori főszerkesztője még rádiósként kötelezte el magát a népművészeti műsorok mellett, évekig aktív résztvevője volt a különböző országos rendezvények szervezésének. Nevével egybeforrt a Tavaszi szél vizet áraszt,... verseny, amely egyben KÓTA Aranypáva Népzenei Minősítő is. 2000-től kétfévente hívott életre, ezzel is gazdagítva az országos fórumok palettáját. Az iránta való tiszteletből kapta meg a vetélkedő a Papp Sándor emlékverseny alcímet.

„A Tavaszi szél vizet áraszt... népdal- és népzenei verseny a hetvenes évek elején a Csemadok Központi Bizottsága szervezésében indult. A 89-es rendszerváltás után a rendezvény megszűnt, évekig hasonló versenyt nem is hirdettek. Ezután a Csemadok Dunaszerdahelyi Területi Választmánya további társrendezőikkel együtt 1997-ben meghirdette a Bíborpiros szép rózsza országos népzenei vetélkedőt. 2000-ben pedig a Minority Polgári Társulás égisze alatt újra indult a Tavaszi szél. Azóta, páratlan években az előbbi, vagyis a Bíborpiros szép rózsza, páros években pedig a Tavaszi szél vizet áraszt,... népdal- és népzenei vetélkedő, KÓTA Aranypáva Népzenei Mi-

nősítő zajlik.” – mondta el a rendezvény főszervezője, Papp Tímea. Idén nagyon sok jelentkező volt a keleti járásokból is. Több mint tíz csoport küldte el a jelentkezését, és közülük a négy legjobb jutott

be a döntőbe. Alapítottak egy különdíjat, amelyet olyan csoportnak szeretnének adni, amely évtizedek óta viszi tovább a hagyományokat, tagjai ismerték és együttműködtek Papp Sándorral. Idén ezt a díjat az Imregi Hagyományörző Csoport vihette haza.

A zsűri elnöke, Birinyi József népzene kutató volt, aki a KÓTA, a Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetségének a társelnöke, a HUSZ elnöke. A zsűri tagjai Méry Margit néprajzkutató, Bodonyi András népzeneész, Németh Imre zenész, zenepe-

dagógus, Dévai János a Magyar Rádió népzenei szerkesztőségének egykori vezetője és Alföldi Borus István, a Bartók Rádió egykori főszerkesztője volt.

A versenyen 26 felvidéki szólista, illetve csoport, valamint két magyarországi népdalkör mérettette meg magát. A citerazenekarok, éneklőcsoportok és két felnőtt szólóénekes mellett gyermekcsoportok és fiatal szólisták is színpadra álltak. Az országos döntőn Dunaszerdahely város polgármestere, Hájos Zoltán is köszöntötte az egybegyűlteket. A délutánból estébe húzódó versengés szüneteiben a Felszállott a páva televíziós vetélkedő kategória győztese, a Pósa zenekar szórakoztatta a résztvevőket. A kiértékelés előtt a Minoity PT új elnöke, Pék Zoltán mondta el gondolatait: „Fontos az, amit ezek a csoportok csinálnak, nemcsak régiós szinten, de egész országos viszonylatban, és fontos az ilyen találkozó, mint ez a mai. Állítom és vallom, hogy az ilyen lelkes amatőr csoportok nélkül nemcsak szegényebbek lennénk, de még inkább elvesznénk ebben a mai világban, amikor értékek tűnnek el. Hagyományaink ismerete, ápolása világítótoronyként igazít el minket a múltban, így sokkal könnyebben haladunk a jelenben és sokkal bizakodóbban tekinthetünk a jövőbe.” Pék Zoltán arra buzdította a versenyzőket, hogy hagyományörző tevékenységük mellett minél több fiatal szólítsanak meg. „Mikor Papp Sándor halála után Papp Tímea felkért az elnöki poszt elvállalására, rögtön igent mondtam. Két okból is. Egyrészt azért, mert 1976-ban életem első rádiós riportját a Tavasz szél vizet áraszt országos döntőjén készítettem.” – magyarázta az új elnök. A második ok az a belső

indíttatás volt, amely rádiós és televíziós munkásságát végigkísérte. Ahogy mondta, küldetésének tartotta a felvidéki népdalköröket, néptánc csoportokat, hagyományörző együtteseket bemutató riportok készítését.

Kiemelkedő tehetségek bukkantak fel a fiatalok körében. A zsűri elnöke, Birinyi József szintén örvendetesnek tartotta, hogy a hagyományörző régi együttesek mellett egyre több fiatal és gyermek jelenik meg a vetélkedőn. Közülük kiemelte a nagymenyéri gyermekcsoportokat és dunaszerdahelyi Varga Zarándot, aki korát meghaladó módon játszik különböző népi hangszereken. Zaránd a mostani vetélkedőn furulyajátékát mutatta be, moldvai népzenei játszott korát meghazudtolóan magas szinten. Arany fokozatú minősítése mellé a KÓTA legmagasabb elismerését, az Arany-páva díjat is megszerezte. A zenész fiún kívül egy másik fiatal szólóénekes, Zsoldos Viktória is különdíjban részesült az arany minősítés mellett. Mindketten

meghívást kaptak a 34. Csutorás Népzenei- és Néptánc táborba Örkénybe.

„Rendkívül örömteli volt, hogy sok fellépő előadásán lehetett érezni, hogy nemcsak megtanulták az előadott népdalt, de örömmel adják át, élményt szerezve a közönségüknek.” – mondta el értékelésében Birinyi József, és hozzátette, hogy a népdal, népzene szeretetét átadni, másokat megszólítani, követőket szerezni csak így lehet. „Így lesznek majd, akik ezt folytatják. Jókedvvel, jó szándékkal. Így örökségünk a ma élményével lehet a jövőnk alapja.”

A rövid szakmai értékelés után a díjátadó következett. Nagyon sok arany minősítést, és KÓTA országos arany fokozatú minősítést vihettek haza a versenyzők, akik idén is kérhették a magyarországi KÓTA, vagyis a Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége minősítését is. A felvidéki versenybe épp emiatt nevezett be két anyaországi csoport is. Térségi szinten a „megfelel, dicséretes és kiváló” fokozatokat lehet elérni, az országos szintű minősítésnél pedig bronz, ezüst és arany fokozatot. A legeslegjobbak Arany-páva fokozatot érhetnek el. A dunaszerdahelyi megmérettésen hét Aranypávát osztott ki a zsűri.

Varga Evelin

~ FELHÍVÁS ~

Tisztelettel kérjük Barátainkat és Pártolóinkat, hogy támogassák a KÓTA kulturális munkáját személyi jövedelemadójuk 1%-ával! Köszönjük!

Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége - KÓTA Adószám: 19660372-1-41

„Valami nagyon tiszta, friss levegő...”

A NÉPZENE MEGJELENÉSE BÁRDOS LAJOS ZENEI ELEMZŐ ÍRÁSAIBAN

2. rész

Bárdos Lajos munkásságának jelentős része kapcsolódik a magyar népzenehez. Vonatkozik ez műveire, de ismeretterjesztő és tudományos írásaira is. Születésének 120. évfordulójához közeledve írásomban ezeket a gyökereket tárom fel. Azt vizsgálom, hogyan érvényesül, mi módon jelenik meg ebben a hatalmas életműben a magyar népdal.

Bárdos a népzene tanítását alapvető feladatnak tartotta, mégsem érezte, hogy ennek természetesnek kell lennie. „Ma az a furcsa helyzet van, hogy kötelező lett a régebben tiltott anyag, a magyar népdal. Mit tegyen a tanító, ha el akarja érni, hogy tanítványai megszeressék a népdalt? Egy pedagógusnak nem lehet ennél fontosabb feladata, – mert ha eléri, akkor egy életre az övék marad. Nem az adatok tanítása és mindenféle memoriterek bevágása a fontos, hanem az, hogy megszerettesse a tárgyat. Most ötezer pedagógusnak azt a varázslatot kellene csinálnia, hogy azt, ami kötelező tanítani, úgy tanítsa, mintha még mindig tilos lenne” – mondta egy interjúban. Ez a cinkosság, a tanítványokkal való örökös összekacsintás, élményszerűség jellemezte mindig is őt. Kollár Éva karnagy, egykori tanítványa visszaemlékezik speciális kifejezésekre, amelyekkel a népdalkórusok előadói utasításait helyettesítette. *Kihúzott nyakú, rátarti tánc, nem férek a bőrömbbe, 2-2 cm-t jobbra és balra a csípőcsonttal a széken!* és más, hasonló kifejezésekkel élt, hogy valóban életszerűvé, valóban élővé tegye a népdalt.

Karnagyi pályafutását akadémista korában kezdi, egy cserkészcsapat fiú-férfi vegyeskarának megszervezésével és vezetésével. Egyre több kórusművet írt, amelyek lassanként a népdalfeldolgozások irányába mentek. Nemcsak Kodály, de Lajtha László is hatással van rá: „Örök hálával tartozom Lajtha László emlékének, aki sok mindenben segített, mint fiatal kollégát, 28-29-30-ban ő volt a Rádióban a Népzenei Osztálynak, vagy talán az egész Komolyzenei Osztálynak a vezetője. Az ő hallatlan gerinccességéhez tartozik, hogy ez alatt az idő alatt egyetlen egy Lajtha mű sem hangzott el a Rádióban, bár ő volt a főparancsnok, vagy éppen ezért. Kurucos, kemény, igaz ember volt. Viszont engem rávett, hogy bizonyos rendszerességgel tartsunk Népdal-félórákat. Akkor készültek az első népdalkórusok, minél egyszerűbb, könnyebb, a rádiózó nagyközönség által is megérthető stílusban, és ott aztán hónapról-hónapra egy kis csokorral bemutatunk ilyen új műveket.”

Bárdos kb. 40 vegyeskari és 30 egyneműkari népdalfeldolgozást készített, ezek mindegyikében több népdal is szerepel.

Ha Bárdos zenéről, zeneelméletéről szóló írásait egyetlen szóval kellene jellemezni, akkor az (a tudományos felkészültségen, pontosságon és zeneiségen kívül) ez lehet: gyakorlatiasság. Soha nem beszél a levegőbe, mindennek haszna van. Haszna a karvezető, a kórusénekes, a tanár, a zenetudós számára. Gyakorlati értelme és jelentősége van minden megállapításának. És nem áttal időnként kérdőjellel, avagy humorral befejezni egy-egy eszmefuttatást.

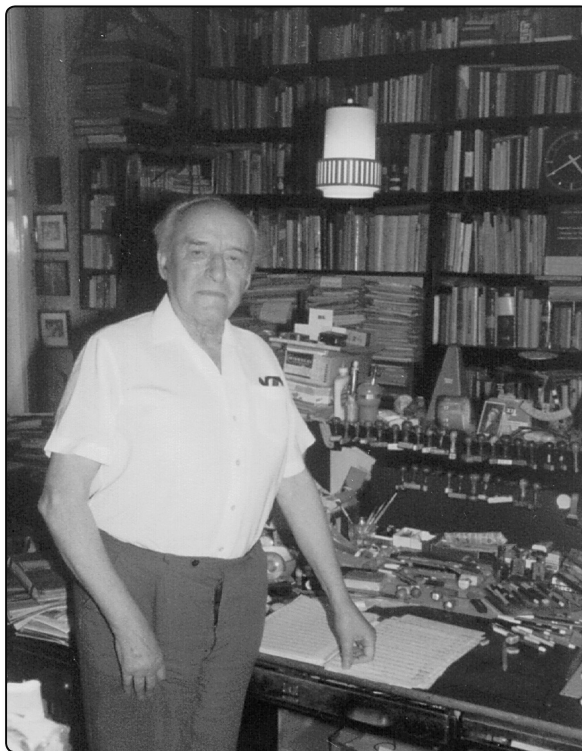
Írásai végén szinte minden esetben – ahogyan egy jó tanár teszi ezt az óra végén – összegzést ad, amely akár önmagában is megállná a helyét. Nem ritka a természettel való összevetés sem, hiszen a zene ugyanúgy a természet része, mint az ember. „...a természetes-ösztönös melodika az akusztikus kvintrokonság és a beszédszerű félhangközelség – vagyis a természet és Ember – közös művének bizonyul. És lehet-e másképp?...” – szól a természetes hangrendszeréről szóló írásában.

A Bárdos taulmányait bemutató kötetek mindegyike tematikus sorrendben közli a cikkeket, eszmefuttatásokat. Nem véletlen ez, hiszen a mérnöki gondolkodás, a tiszta

logika mindig is jelen volt minden megnyilvánulásában – a virtuóz és vérbeli zeneiség mellett. A népzeneiről alkotott nézeteit most én is így rendezem.

Ritmus

„...a magyart meg lehet tanítani helyesen, ritmusban énekelni. Csak ehhez tanító kell - aki érti a dalgát.” A Magyar Kórus-ban megjelent eszmefuttatása nem ígér többet mint amit a cím mond: Ritmust, több ritmust! A pontosságra hívja fel a figyelmet, azt kéri, hogy minden legyen az, aminek lennie kell, a negyed érték pontosan egy negyed. Bartók népzenei ihletésű vagy népzenei feldolgozó műveit elemezve rámutat a jellegzetes ritmus-irányokra, s azokat képletesen, láttatóan és nagyon találóan nevezi el: *lépő négyes, pergő négyes*, majd jön a *lengyel négyes, a mazurka ritmus, a choriambus*, és a *zárónégyes*. Az alkalmazkodó ritmusokat

is hasonlóan: *lassanmenőnek, lassanlejtinek, szökő-lépőnek, futó-szökőnek, szökő-lejtinek, lejtvelépőnek, lengedezőnek* nevezi. Ha csak a nyelvi leleményt, a magyar nyelv bravúrajait figyeljük meg ezekben a kifejezésekben, máris sokat tanulunk.

Másik írásában a *haemiola* nevű zenei jelenségről ír úgy, hogy ez a szó meg sem jelenik benne, nehogy bárkit is elriasszon. Am pontosan értjük, miről is van szó.

Az Ének-zene tanítása c. pedagógiai lapban rendszeresen közölt – gyakran igen kis terjedelmű – írásokat bizonyos zenei jelenségek értelmezéséről. Szóvá tette pl. a *tempo giusto* előadási utasítás pontos jelentését. Rávilágít, hogy ez nem gyorsaságot jelent, azaz nem tempó-jel. Szemléletesen mutatja be a *szinkópát*, mint ritmus képletet, még versikét is farag hozzá, hogy a tanárnak könnyebb legyen a dolga, de szól a pontos kottairás fontosságáról és a helyes metronómszámokról is.

Melódia

Egyik írásában hiányolja a *dallamtant* mint zeneakadémiai tárgyat. Fontosnak tartja, hogy tanuljon erről is a zenész növendék, ráadásul a legtermészetesebb közegekből, a népzeneből kiindulva. Ír az általa *csak-finálisz*-nak nevezett jelenségről, azaz arról, hogy a népzeneben a záróhang gyakran nem azonos az előkészített tonalitással. Kimutatja ezt a jelenséget nagy zeneszerzőink munkájában is.

Természetes hangrendszerekről ír, amikor mindent a harmadik felharmonikusból, azaz a tiszta kvintből vezet le. Ez az első olyan hangköz a felhangsorban, amely *más*, azaz nem azonos az első hanggal. Ezen keresztül vezet le a pentatóniát, felhagyva a gyakori *hiányzik belőle a kissetekund* elképzeléssel. Mindent a természetből következtet: a pentaton hangsor nem más mint kvintek egymásutánja: dó szó re lá mi. És ha a tetejére (az elejére) és az aljára (a végére) teszünk egy-egy kvintet, máris a diatóniánál, a természetes hétfokú skálánál vagyunk. De ugyanilyen logikával vezet le a népzeneben nagyon gyakori hatfokú, hexachord skálát is. Nem véletlen, hogy ezek a hangsorok a leggyakoribbak a magyar gyermekjátékdalokban, Kodály is utalt erre korábban. Bárdos Bach fúgatómáira is rávetíti ezt a jelenséget.

De elmegy egészen az *ultradiatóniáig*, azaz a tíz- sőt tizenegyfokúságig is, szinte hihetetlen, de magyar népdalpéldákkal illusztrálja mondanivalóját.

A másik véglet, az *infrapentatónia* is sorra kerül, más népek dalaival és gregorián példákkal magyarázza el az ötfokúságot el nem érő hangsorokat, melyek gyermekdalainknak is jellemzői.

Példákat hoz olyan magyar gyermekdalokból, amelyekben a dallam a pentaton hangsor törzsét írja le szó-tól re-ig. Majd egy komoly matematikai gondolatsor felvázolása után teszi fel a kérdést: *Miféle rejtelmes erő hatására hanyatlik oly sok dó-re-mi, vagy dó-re-mi-szó dallam vége lá-ra? Hiszen a dallamban sokszor egyáltalán nem is szerepel ez a hang a finálisz előtt.*

Varázslatosan ír Bartók honvagy dallamáról, a Concerto IV. tételének fő motívumáról. Számos magyar népdal példáján keresztül fejti ki és elemzi a leggyakrabban operett-dallamhoz hasonlított melódiát. Ő népdalokkal talál benne párhuzamot. De a lényeg: „Hallgassuk meg, mit üzen Bartók dallama? Üzeni az alkotó erőnek minden földi bajt legyőző erejét, üzeni egy mélységesen magyar, egyben világrangú zeneköltő szavát, üzeni a távolból a honvagy sajtó fájdalmát.” És ismét a zene, muzsika lényege a legfontosabb.

Megismertette és megszerettetve magyar népzeneink alap hangsorait, humorral teli, kedves írásban magyarázza el, miért nincs szükség bizonyos nem magyaros, nem magyar eredetű dallamokra az egyházi népének gyűjteményekben.

Liszt muzsikáját több helyen is elemzi tanulmányjaiban, de külön kötetben is. A hangsorokat vizsgáló írásában mintegy tizenhárom olyan hangsort mutat meg Liszt zenéjében, amelyeknek alapja valamely, a magyar népzenehez köthető skála vagy skála-jelenség. Mint oly gyakran, a hangsorok zenei elemzésén túli emberi oldalt is vizsgálja: *Szenvedés = magyarság*. Nem magyar, latin vagy más szövegű műveiben, amikor fájdalom, szenvedés, pusztulás a téma, Liszt zenei hangja magyarra fordul. Mi más ez, mint teljes közösségvállalás a sokat szenvedett néppel?

Ő vezeti be a *heptatonia secunda*, majd később a *tertia* hangsor megnevezést, amely egy sajátos magyar hangrendszert és annak módusait jelenti. Hosszasan elemzi ezeket az írás elolvasása után természetesnek és ismertnek tartott jelenségeket, példák sorával illusztrálva. Pedig a mondanivaló nem könnyen emészthető. A „második hétfokúság” módusait jellegzetes nevekkkel látja el:

melodikus moll (lá szi fi mi re dó ti lá)
nápolyi dór (mi fá szó lá ti di ré mi)
bő-kvint líd (fá szó lá ti di ré mi fá)
akusztikus skála (szó lá ti di ré mi fá szó)
pikardiai eol (lá ti di ré mi fá szó lá)
szúk-kvint eol (ti di ré mi fá szó lá ti)
szúk kvart lokriszi (di ré mi fá szó lá ti di)

A tőle megszokott kitűnő logikájával arra a következtetésre jut, hogy a *heptatonia secunda* magában foglalja a teljes pentatóniát és egy hang híján az egészhangú skálát. „Valódi bűvészmutatvány!” – ujjong – „A csak-tisztakvintes rendszert és a teljesen-tisztakvintnélkülit is. Ezeréves székely hagyományt – és Párizs legújabb vívmányait. Keletet és nyugatot, ős-múltat és jövőbe mutató jelent, „alfától omegáig”.” Az eszme-futtatás egészen messzire mutató, korunkban is előrevivő gondolattal zárul: „De vajon nem ez volt a nemzet minden nagyjának életműve: magyarnak lenni és európainak lenni egyszerre?...”

Nemcsak az autentikus – plagális hangterjedelem körüli vitát teszi helyre, de ugyanezen írásában bátor tanácsokat ad a népdalok hangsorának megnevezéséhez is. Különbséget tesz pl. a *mixolid* és a *szó-mixolid*, a *frig* és a *mi-frig* hangsorok között. Utóbbiak a nagy ívet bejáró, kvartszext indításúak: Szegény vagyok, A csitári hegyek alatt. Érdemes elgondolkodni ezen, nagy távlatokat nyithat. De különbséget tesz – az egyébként ugyanúgy hangzó *dór* és *lá-sor fi*-vel elnevezésű hangsorok között. Bizonyítja tézisének a mindkét módon történő szolmizáció bemutatásával. Igazat kell adnunk neki.

De találó hangsor elnevezéseket is kreál. Ilyenek az *ungár*, a *kalindra*, a *kuruc*, a *kecskeméti*, az *indolid* skálák, amelyeknek nevét könnyű megjegyezni, csak egyszer kell elmélyedni a magyarázatban.

Folytatjuk...

Fehér Anikó

ERKEL EMLÉKÉV 2018

Az Erkel Ferenc Társaság a zeneszerző 125 esztendővel ezelőtti elhunytá alkalmából 2018-at Erkel Emlékévként hirdette meg. Ennek szellemében, és az ugyancsak 125 esztendeje távozott, sajnálatosan háttérbe szorult kitűnő zeneszerző kortárs Beliczay Gyula műveinek újra-bemutatói szándékával állítottuk össze az emlékvé zenei-, művészeti programját.

A sorozatot – melyben kiemelkedő szerepet vállalt a Gyulai Erkel Ferenc Vegyeskar és az Erkel Bicentenáriumi esztendőjében alakult István Király Operakórus – az Erkel Ferenc életéhez leginkább köthető településeken, Gyulán, Budakeszin és természetesen Pest-Budán valósítottuk meg, de más alkalmon; így pl. Debrecenben, Pécsen, vagy a Magyar Kultúra Napjához kapcsolódva Balatonlellén is csatlakoztunk a megemlékezésekhez.

Február 24-i gyulai előkészítő elnökségi ülésünkön újonnan megválasztott tagként először vett részt Áchim Erzsébet Gyuláról elszármazott orgonaművész és Erkel Ferencné Debrecenből. A megbeszélésen áttekintettük az Erkel emlékvé tervezett programjait, azok forrásait, illetve további együttműködési lehetőségeket zenei társszervekkel.

Március 6-án a Magyar Kodály Társasággal és a KÓTA-val közös szervezésben valósítottuk meg azt a jótékony célú emlékmisést Kodály halála 51. évfordulójának emlékére a budapesti Terézvárosi Avilai Szent Teréz templomban, mely a galyatetői Kodály-kápolna harmóniumának felújítását támogatta, s amelynek kapcsán miniszteri külön keret segítségével 2019-ben lehetővé válik a teljes kápolna rekonstrukciója(!) is. A Missa brevis Szarka Emília, Duba Szilvia, Heim Mercedes, Viszló István és Klézli János énekművészekkel, valamint a Kőbányai Szent László Templom kórusával és a Budai Ciszterci Szent Alberik Kórusal (karigazgatók: Varsányi István, Somogyváry Ákos) Mészáros Zsolt Máté orgonaművész kíséretével adtuk elő.

Ezt követően március 15-én ismét Gyulán, a város ünnepi testületi üléséhez kapcsolódó XXIX. történelmi hangversenyünkön Kassai István Liszt-díjas zongoraművész, Társaságunk elnökségi tagja adott humoros történetekkel is fűszerezett nagyszerű áttekintést a Széchényi-család zeneszerző tagjainak szellemesen változatos és iga-

zán élvezetes zongora-darabjaiból. A hangverseny bevezetéseként nyújtottuk át az „Erkel Ferenc Társaság Tiszteletbeli Tagja” díszoklevelet Gerenday Ágnes karnagynak, az EMMI komolyzenei ügyekért felelős, nyugalmazott munkatársának három évtizedes áldozatos tevékenységének köszönetéül.

A Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetségével közös szervezésben március 24-én jeles előadók – t.k. Dombóvári János, Dr. Németh Csaba, Sziklavári Károly társasági tagjaink, Dr. Fazekas Ágnes és Dr. Windhager Ákos – érdekes előadásokkal, valamint a Fővárosi Énekkar (karigazgató: Krasznai Gáspár) részvételével, Hartyányi Judit karnagy, nyugalmazott egyetemi oktató és e sorok írójának vezetésével Erkel Szakmai Konferencia valósult meg a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kupola-termében.

A KÓTA Ifjúsági és Zenepedagógiai Bizottságával karöltve április 13-15 között háromnapos, "XXVI. Szakmai Napok És Koncertek" programsorozatot szerveztünk a szülővárosban, Gyulán, ahol

az ország ének-zene tanár-karnagy kollégáinak színe-java képviseltette magát. A rendezvény nyitányként Kónya István alpolgármester úrral és Budakeszi képviselőtársunk Somogyiné Tassi Valéria zeneiskolai igazgató-helyettes asszonnyal közös sajtótájékoztatót mutattunk be az Erkel emlékvé teljes tervezett programját. A szakmai napok keretében – melynek együttműködő partnerei voltak Gyula Város Önkormányzata, a Gyulai Tankerületi Központ, az Erkel Ferenc Gimnázium, az Erkel Ferenc Alapfokú Művészeti Iskola, az Erkel Ferenc Nonprofit Kulturális Kht. gondozásába tartozó Erkel Ferenc Emlékház és a Gyulai Vigadó – többek között regionális Ifjúsági kórusangverseny, Karnagy klub, egész napos Szakmai fórum és Ünnepi hangverseny valósultak meg. E programokon a karvezető szakma jeles képviselői tartottak előadásokat; a teljesség igénye nélkül: Dr. Mindszenty Zsuzsanna és Dr. Kertész Attila Liszt-díjas karnagyok; a KÓTA és a

Kodály Társaság elnökei, Hraschek Katalin karnagy, a KÓTA Ifjúsági és Zenepedagógiai Bizottsága elnöke (akivel kezdettől szoros együttműködésben szerveztük a rendezvényt), Soltészné Lédeczi Judit Liszt-díjas karnagy, valamint Dr. Németh Csaba helytörténész. A Szakmai napokat záró - Erkel Ferenc és Beliczay Gyula műveiből válogatott - ünnepi hangversenyre a Gyulai Vigadóban került sor. A koncertet az Erkel Ferenc Vegyeskar a zeneszerző kórusműveiből szerkesztett nagyszerű blokkjával nyitotta meg Perlaki Attila karnagy úr vezényletével, majd a Gyulai Kamarazenekar (művészeti vezető: Veres József) tolmácsolásában Beliczay Gyula: Serenade Op. 36. című változatos érdekes zenekari darabját hallgathatta meg a közönség. Ezt két "villáminterjú" követte Schnöller Szabina szoprán és Jekl László basszus énekművészekkel, akik Erkel Magyar Cantate című műve újkori, a 2010-es Erkel-bicentenáriumi bemutatójának is szólistái voltak. Az ünnepi hangversenyt e mű előadásával zártuk, – a két már említett művészen kívül Heim Mercedes, Komáromi Márton, a Vegyeskar, a Kamarazenekar és Gál Csaba orgona közreműködésével – melyet a részint szakmai, részint civil közönség hosszantartó tetszésnyilvánítással honorált.

Hasonlóképpen együttműködtünk a Pedagógus Kórusok Országos Társaságával Debrecenben június 2-án; az "Erkel Ferenc halálának 125. és a Debreceni Dalárünnep 150. évfordulója tiszteletére" a debreceni Maróthy Gyula Pedagógus Kórus által rendezett Kórustalálkozón. A programon az ország 22 településéről érkezett pedagóguskórusok adtak igen színvonalas hangversenyeket négy helyszínen, melyet nagyszabású összkari éneklés zárt a Debreceni Nagytemplom előtti Kossuth téren. A Kistücsök citerazenekarral kísért Szent Efrém Görögkatolikus Általános Iskola (művészeti vezető: Gáll Péter) népdalcsojának hangulatos előadását követően Erkel Fohászát a Bánk bán c. operából Iványi Tamás karnagy, illetve Erkel-Vörösmarty-Bárdos: Szózatát e sorok írójának irányításával énekelte a mintegy 550 fős összkar. Megindító pillanatok voltak mind a résztvevők, mind a hallgatóság számára.

Június 15-én, Erkel Ferenc halálának 125., valamint Hymnusza születésének 174. évfordulóján a zeneszerző életének három talán legfontosabb települése, Gyula, Budakeszi és Pest-Buda polgárainak tekintélyes számú jelenlétében emlékeztünk meg róla, életművéről.

Az Emléknep – mely egyben a jubileumi XXX. Budakeszi Erkel Napok nyitányát is jelentette a Budakeszi Erkel Ferenc Művelődési Központ rendezésében Tóthné Fajtha Anita igazgató asszony irányításával – a fiumei úti sírkertben kezdődött.

A koszorúzási ünnepség előtt fájó szívvel emlékeztünk meg a néhány nappal korábban elhunyt †Ittész Mihályról a Magyar Kodály Társaság néhai elnökéről, akivel sok esztendőn keresztül példamutató együttműködésben dolgozhattak együtt az Erkel Ferenc Társaság mellett a hazai zenei élet vezető szervezetei, képviselői is.

Az Erkel sírja előtti tiszteletadás a Gyuláról Kónya István alpolgármester úr, Budakesziről pedig Bakács Bernadett alpolgármester asszony vezette városi delegációk, az Erkel-család tagjai, a Kodály Társaság Társelnöke B. Horváth Andrea karnagy és számos társasági tag, valamint vendég részvételével zajlott.

Az alpolgármesteri köszöntőket a gyulai Erkel Ferenc Vegyeskar által előadott kórusművek keretezték Perlaki Attila karnagy úr avatott irányításával. Az ünnepség a koszorúk és virágok elhelyezésével, majd a Hymnusz közös eléneklésével zárult a Kerepesi temetőben. A megemlékezés technikai lebonyolítását a Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) munkatársai segítették, melyért ezúton is köszönetet mondunk!

A következő helyszínre együttesen indult a két Erkel-település delegációja. 15 órakor Budakeszin, a Fő Téri park Erkel mellszobránál folytatódott a megemlékezés dr. Győri Ottilia polgármester és Kónya István alpolgármester köszöntőjével, majd ünnepi műsorral. Ebben hálás hallgatóság előtt, nagy sikerrel működött közre Kiss-B. Atilla Kossuth- és Liszt-díjas operaénekes, az LFZE művésztanára, az MMA elnökségi tagja, a Budakeszi Erkel Ferenc Kamarakórus Farkas László karnagy és a Budakeszi Népdalkör Kis Csongor Áronné vezetésével. Térzenét Zwickl Mihály és Fúvószenekara adott. A koszorúzást kültéri sakktábla avatás keretében baráti sakkmérkőzés követte Gyula és Budakeszi között, mely után az Erkel Ferenc Művelődési Központ hagyományos "Erkel Kávézó" és "Erkel fagyalt" programja teremtett lehetőséget kötetlen, baráti beszélgetésekre. A XXX. Erkel napok programjai 21 órakor a Bánk bán film vetítésével, június 16-án pedig Erkel Kórusok Találkozójával folytatódtak.

A június 15-i gazdag programsorozatra a 18 órakor a Budavári Nagyboldogasszony (Mátyás) Templomban celebrált emlékmise-hangverseny tette fel a koronát. A szertartás nem csak Erkel Ferencnek, de az ugyanabban az esztendőben elhunyt Beliczay Gyulának is emléket állított. Abban a templomban, melynek 1839-1862 között Erkel apósa, Adler György volt a karnagyja, aki pedig a barokk és preklasszika határán alkotó neves egyházi szerző, Istvánffy Benedek leszármazottjaként született.

Beliczay Gyula vasúti főmérnök és zeneszerző a XIX. század utolsó harmadának egyik legismertebb, Európa-szerte népszerű muzsikusa volt. 1875-ben kormányzati ösztöndíjjal egyszerre tanulmányozhatta Nyugat-Európa zenei életét és vasúti fejlődését. Később művei kiadásáért neves európai kottakiadók versengtek. 1890-ben komponált F-dúr miséje (Op. 50.) nagyszerűen ötvözi a misekompozíciók évszázados hagyományait a romantika kivételesen expresszív hangzásvilágával mértéktartóan, ugyanakkor fölünyes mesterségbeli tudásról tanúságot téve. A művet a Mátyás Templom szentélyében szólaltatta meg a mintegy 120 tagú előadói apparátus: a Gyulai Erkel Ferenc Vegyeskar, az István Király Operakórus, a MÁV Szimfonikus Zenekar és est szólistái: Schnöller Szabina, Heim Mercedes, Komáromi Márton és Jekl László énekművészek. Az orgona játszóasztalánál Mészáros Zsolt Máté foglalt helyet. A mise változó részeiben, majd az emlékhangversenyen Erkel szakrális karművei, végül pedig a Magyar Cantate hangzottak el Perlaki Attila és Somogyváry Ákos vezényletével. Az est hallgatósága kitartó tapssal jutalmazta az előadást.

Az erkel megemlékezések őszi programjai Gyulán október 6-án, az Aradi Vértanúk emléknapiján folytatódtak. Johannes Brahms – magyar hegedűművész barátai Reményi Ede és Joachim József

ihlette – 21 Magyar Tánc sorozatát azok zenei előzményeinek bemutatásával Elek Szilvia és Kassai István zongoraművészek négykezes változatban adták elő. Idézet Elek Szilvia gondolataiból: "E tragikus emlékű napon a magyar szabadságharc eszméivel mindig is azonosuló Johannes Brahms Magyar táncai szólalnak meg az eredeti, első szerzői változatban; zongora négykezes előadásban. Mint köztudomású, a zeneszerző rajongott a magyar muzsikáért, amit műveinek dallamvilága lépten-nyomon tükröz is, azt viszont kevesen tudják, hogy ezúttal Brahms többnyire feldolgozója volt a már eleve meglévő magyar dallamoknak. Az esten – újdonságként – válogatás hangzik el a komponista által alapul vett eredeti magyar darabokból is, amelyek révén egyrészt fültanúi lehetünk az eredeti magyar táncdarabok, dalok üde frissességének, másrészt Brahms zeneszerzői teljesítményének nagyságrendje is újfajta megvilágításba kerülhet." A két előadó rendkívüli sikerű hangversenye emelkedett, hol melankolikus, hol izzó hangvételi szférája békévé oldotta a megemlékezést, méltó lezárását adta a gyásznapnak a Gyulai Városházán.

Pontosan egy hónappal később, a hagyományos *gyulai városi megemlékezéseket* követően: koszorúzás az Erkel Emlékháznál, majd a komponista mellszobornál, zenetörténeti vetélkedő a Művelődési Házban, ismét a Gyulai Vigadó adott otthont egy nagyszabású oratórikus hangversenynek. Ezen immár többszörösen visszatérő vendégművészeink, Schnöller Szabina, Heim Mercedes mellett a régió kiváló együttese, a Békés Megyei Szimfonikus Zenekar (koncertmester: Uhrin Viktor), a Gyulai Erkel Ferenc Vegyeskar és a Békéscsabai Bartók Béla Kórus (karigazgató: Perlaki Attila) működtek közre irányításommal.

A műsort Erkel két fohásza, a Szózat és a Hymnusz keretezte. Énekes szólistáink és a két kórus alkotta Nőikar elsőként G. B. Pergolesi Stabat Mater c. művét szólaltatta meg a zenekar vonóskarának nagyszerűen alkalmazkodó kíséretével, kivételes átéléssel. A lelkes közönség soraiban helyet foglalt a Bognár Levente alpolgármester vezette Aradi delegáció is, akik ezen a napon részt vettek a szintén hagyományos "Gyula-Arad Kézfogások" rendezvénysorozaton, melynek a hangversenyünk egyben záró eseményeként is szolgált. A műsor második felében idén másodízben, ezúttal Gyulán csendültek fel Beliczay Gyula F-dúr miséjének hangjai hallgatóságunk nagy meglepedésére, visszajelzéseik alapján igen nagy sikerrel.

A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete november 19-én „Kortársunk Erkel” konferenciát rendezett a Pesti Vigadó Makovecz-termében Dr. Windhager Ákos művelődéstörténész szerkesztésében, sokszínű témaválasztással. A tudományos ülészak „...két eddig kevésbé figyelemre méltatott területet állított középpontba: a művek politikai reprezentációhoz viszonyát, illetve a karmesteri-zenekarvezetői örökséget”/idézet a programfüzetből/ A konferencia előadói és témái: Ókovács Szilveszter – Erkel operái., Kovács Géza – Erkel megsokasodott zenekari öröksége, Somogyváry Ákos – A himnusz műfaji stációi az életműben, Gombos László – Erkel utódlása a Zeneakadémián., Kiss Eszter Veronika – Kottával írt történelem, Dubrovay László – Tavaszi szimfónia, Kocsár Balázs – Az Erkel Operák bel canto stílusa, Lantos Szabó István – Erkel Friss Magyarjának kézírata, Debreczeni-Droppán Béla – Erkel és a Nemzeti Múzeum, Windhager Ákos – Erkel és Liszt párhuzamos közéleti megnyilvánulásai voltak, melyeket a hallgatóság hozzászólásai, kérdései tagoltak. Az előadás-sorozat végén filmvetítés keretében tekinthette meg a közönség Erkel Ferenc Magyar Cantate c. művének 2010. november 6-i, újkori bemutatóját.

Az eredetileg november 10-re Budakeszire tervezett előadásun-

kat, Brahms 21 Magyar Tánc négykezes változatainak hangversenyét betegség miatt december 1-re halasztottuk. A Czövek Erna Zeneiskola családi Kamaratermében ismét nagyszerű pillanatok szerzett hallgatóságának Elek Szilvia és a Liszt-díjas Kassai István zongoraművész kettőse. Előadásukat hosszú, ráadást is „kikényszerítő” vastappsal jutalmazta a hálás közönség.

Az Erkel Emlékév eseményeihez kapcsolódott, szimbolikus zárásának is tekinthető az a nagyszabású – szentmisével egybekötött – *Jótekonysági Hangverseny*, amelyet a Katolikus Karitás országos akciójának részeként a Budapesti Szent István Bazilika Caritas szervezete rendezett. A december 5-i esemény szakmai támogatója volt az Erkel Társaság; azon ismét az István Király Operakórus, Schnöller Szabina, Heim Mercedes, Komáromi Márton és Jekl László énekművészek működtek közre Beliczay Gyula Miséjének, valamint Erkel, Liszt és Kodály szakrális műveinek tolmácsolásában, Mészáros Zsolt Máté orgonaművész kíséretével. A rendezvény fővédnöke Harrach Péter, "házigazdája" Écsi Gábor atya, a Katolikus Karitás országos igazgatója volt. Köszöntőjében elmondta; a Magyarországszerte mintegy 300 helyszínen történő gyűjtőakció hivatott többek között biztosítani a rászoruló adventi-karácsonyi megajándékozását, amelyhez a bazilikai hangversennyel jelentősebb mértékben járulhattunk hozzá.

Bár szorosan véve nem az Erkel Ferenc Társaság éves szakmai programjába illeszkedően, mégis a társszervezetekkel, a Magyar Kodály Társasággal és a KÖTA-val való szoros együttműködés jegyében emlékeztünk meg Kodály Zoltán születésének 136. évfordulójáról. December 16-án délelőtt 11 órakor a Kőbányai Szent László Énekkar (karigazgató: Varsányi István), és a Ciszterci Szent Alberik Kórus – csatlakozva a Kóruszövetség Magyar Kórusok Napja felhívásához – Kodály: Missa Brevis c. művét és motettáit énekelte a Kőbányai Szent László Templom Advent harmadik vasárnapi ünnepi szentmiséjén. A Mise szólistái a Rádiókórus tagjai: Szarka Emília, Duba Szilvia, Zámbo Szilvia, Bardócz Erzsébet, Viszló István és Lettner Zsolt, valamint Mészáros Zsolt Máté orgonaművész voltak e sorok írójának vezényletével.

Az Erkel Emlékév gazdag programkínálatának megvalósulásáért ezúton is kifejezem köszönetemet az Emberi Erőforrások Minisztériumának, a Magyar Művészeti Akadémiának, Gyula és Budakeszi Város Önkormányzatainak, közvetlen munkatársainknak: Dézsi János alelnökünknek és Sós Judit titkárunknak, Perlaki Attila karnagy úrnak, továbbá gyulai és budakeszi segítőinknek, Kollégáimnak a Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetségében, a Kodály Társaságban, valamint a hangversenyeinken közreműködő énekes és zenekari Művész Barátainknak, Kórustagjainknak!

Somogyváry Ákos

Egy kis technika... 136

Nem árt újból és újból visszapillantani a gyökerekre a mindennapok rengeteg munkája, feladata, művészi céljai közben is. Hogy ne tévesszük szem elől az éneklés eredeti funkcióját. Az éneklés ősi közlési forma az ember számára, hiszen a tudomány mai állása szerint az éneklés szerű hangadás megelőzte a később kialakult beszédet. A középkorban Szent Ágoston erről így ír a melizmatikus éneklést magyarázva: „Aki jubilál (örvendezik), nem szavakat mond, ez az öröm éneke szavak nélkül, az örömben feloldódó szív hangja; nem felfogható értelmet, hanem amennyire csak lehet, az érzelmet fejezi ki. Az örvendő ember örömeiben... átmegy a szavak nélküli ujjongásba, amiből kitűnik, hogy örömet ugyan hanggal fejezi ki, de annyira el van telve vele, hogy nem tudja szavakkal kifejezni.” (in: Dobszay László: *A hangok világa VI. 4. old.*) Ez az elemi erejű kifejezési vágy jelen van napjainkban is, amikor valaki olyan érzelmi állapotba kerül, hogy szinte magának is észrevétlenül, dudorászni kezd. Az őskori érzelmkifejezés és a modern kori dudorászás improvizatív jellegű, a gregorián pedig zenei szövetét és ambitusát tekintve annyira könnyű, és jól ismert volt, hogy éneklésekor előtérben maradhatott a hit, az érzelmek. Ezért e példákban az elemi erejű érzelmkifejezés a hangképző szervek természetes, tehát technikailag tökéletes működésével párosul(t).

Időben és műfajban nagyot ugorva: az ilyen fajta tökéletes egység a test és lélek között, a hangképzés perfekciója és a teljes érzelmi azonosulás között a nagy énekesek pályáján is ritka madár. A hatása viszont elementáris erejű: életre kel a darab, a közönség pedig ünnepel, mert testileg-lelkileg rezonál a hallottakra. Miért ritka az ilyen áldott csillagzat alatt született interpretáció? Mert pl. az énekes kottából énekel, azaz nem birtokolja száz százalékgig a darabot, tehát érzelmileg sem tudja teljesen átadni a tartalomnak. Vagy nem volt elég próba, s nagyon oda kell figyelni a belépésre, vagy nem volt idő kigyakorolni a technikailag nehéz részeket, jön az esetlegesség feszültsége (kijön-e majd a magas hang, vagy nem), ezért félmegoldások, feszített torokkal éneklés a következmény, avval pedig bajosan lehet érzelmeket közvetíteni ill. kiváltani, s a feszültség a közönségben is megjelenik feszengés formájában.

Rátérve a kóruséneklésre: mit lehet tenni azért, hogy az a bizonyos jó érzés, amit az átélt lelki tartalommal párosult ún.funkcióöröm (a jó éneklés) vált ki – létre jöjjön?

Erről lesz szó legközelebb.

Dr. Bruckner Adrienne
a konferencia szervezője

ELBŰVÖLŐ HOMOKFESTÉS A FIDELISSIMA VEGYESKAR JÓTÉKONYSÁGI KONCERTJÉN

Csodálatos élményben volt része mindazoknak, akik 2018. december 8-án ellátogattak a soproni Evangélikus templomba. A „Fidelissima” Alapítvány és a Fidelissima Vegyeskar által szervezett jótekonysági hangversenyen több százan vettek részt, hogy adományaikkal támogassák a soproni fogyatékossgal élő és/vagy rászoruló gyermekeket gondozó intézményeket.

A Digital Sand munkatársainak homokfestése, a 17 nyelven megszólaló 18 karácsonyi ének, meghatotta a közönséget. Idén ugyanis különböző országok, népek kedvenc karácsonyi dalait énekeltük eredeti nyelven, a homokfestés pedig biztosította a szövegek megértését. A kórus számára az volt a meghatározó, hogy milyen lelkesen énekelt a közönség és a támogatott gyermekek jelenlévő csoportja a koncert végén Szilágyi Miklós karnagy vezetésével.

A Fidelissima Vegyeskar nem titkoltan keres új és új megoldásokat, amikkel – elsősorban a meghívott

gondozott gyermekek kedvéért – olyan audiovizuális élményt tud nyújtani, amellyel minden érzékszervre képes hatni. A kórus lehetőségeihez mérten igyekszik a háttérben maradni, csak a hangjával szolgál.

Miben volt más ez a koncert, mint a legtöbb jótekonysági megmozdulás?

- Egyszerre támogatott hat, vagyis az összes soproni fogyatékossgal élő és/vagy hátrányos helyzetű gyermekeket gondozó intézményt, így azok is részesülnek a támogatásból, akiknek nem áll módjukban felhívni magukra a figyelmet.
- Hetven gyermek volt jelen kísérőikkel a támogatott intézményektől, hogy az anyagi támogatáson túl lelki támogatást is kaphassanak.

A legmeghatóbb jellemzője ennek a rendezvénynek talán az, hogy a néhány nagyobb cég támogatása mellett nagyon sok kisebb cég, magánszemély jó szándéka, szeretete nyilvánult meg ezen az eseményen, ami áthatotta az egész estét.

A szervezők ezúton is köszönik mindenkinek a támogatást, amellyel hozzájárulnak a gyerekek ellátásának javításához. A befolyt adományok 2019 januárjában jutnak el az intézményekhez.

A koncertet a Sopron TV december 25-én este közvetíti.

Sajtóközlemény 2018 december 10.

Egyes példányok (ára: 300,-Ft) beszerezhetők:

Nagykanizsán: Katona Noémi előadónál a Hevesi Művelődési Központban (Széchenyi tér 5-9.)

Pécssett - Pécsi Nevelők Háza Egyesület székházában (Pécs, Szent István tér 17.)

Tatabányán Saltzer Géza karnagnál és a Szerkesztőségben